

NEEM MEE

Acht ervarings-
deskundigen aan
het woord over
Open Overheid

NU OPEN

Hoe doen anderen het
en welke tips hebben zij?

"Ik doe het voor
de stad, dat staat
bij mij voorop."

Nu Open: Open Overheid verhalen uit de praktijk

Acht ervaringsdeskundigen aan het woord over Open Overheid

Het Leer- en Expertisepunt Open Overheid zet zich sinds 2014 in voor een opener overheid. En dat doen wij niet alleen! We spreken veel pioniers die hard werken aan meer openheid en transparantie. Deze ervaringsdeskundigen zijn een bron van inspiratie en wijze lessen voor iedereen die verder wil met Open Overheid. Daarom publiceren we nu een kleine selectie van de verhalen van deze mensen in deze publicatie. Laat je inspireren en doe ook Nu Open!

Veel leesplezier,

Het Leer- en Expertisepunt
Open Overheid

INHOUD

Interview Arjan El Fassed Open State Foundation	4
Interview Henk Burgering en Frans de Graaf provincie Zuid-Holland	6
Column Pascale Georgopoulou	8
Interview Joke de Vroom en Mieke Visch ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	9
Interview Donovan Karamat Ali gemeente Utrecht	12
Interview Paul Frissen Nederlandse School voor Openbaar Bestuur	14

Meer lezen over Open Overheid?

Op open-overheid.nl vind je nog veel meer interviews, blogs en kennisinstrumenten over Open Overheid.

Ook lees je hier meer over het Actieplan Open Overheid en de betrokkenheid van Nederland bij het Open Government Partnership.

Als kennis macht is, dan is toegang tot informatie essentieel

Als Tweede Kamerlid vroeg Arjan El Fassed zich een aantal jaar geleden af waarom Nederland nog niet aangesloten was bij het Open Government Partnership (OGP). Hij initieerde dat Nederland onderdeel werd van dit internationale netwerk en zo geschiedde. Als directeur van de Open State Foundation zet hij zich inmiddels al vier jaar in voor meer openbaarheid van overheidsinformatie.

Waarom vond jij dat Nederland zich moest aansluiten bij het Open Government Partnership?

President Obama hechtte veel waarde aan transparantie en nodigde daarom een aantal landen uit om over Open Overheid te praten en onderdeel te worden van het Open Government Partnership. Als je bedenkt dat Nederland vaak hoog eindigt op allerlei lijstjes als het gaat om e-Government, verbaasde het me dat Nederland toen niet bij de koplopers zat. Het leek mij goed als Nederland daar wel onderdeel van zou uitmaken. En dat is inmiddels het geval!

Wat zie jij als belangrijkste resultaat van het Open Government Partnership?

OGP zorgt vooral voor een soort *peer pressure* vanuit andere landen. Er wordt van alles van je gevraagd: je moet zelf een Actieplan hebben, dat plan evalueren je zelf, er wordt een onafhankelijke review gedaan en je moet het Actieplan opstellen in samenspraak met onder andere maatschappelijke organisaties. Daarnaast is OGP een goed platform voor internationale uitwisseling. Zo kan Nederland laten zien wat hier gebeurt, bijvoorbeeld met *OpenSpending*. Het is een mooi platform voor inspiratie.

Wat kan een opener overheid en meer beschikbare open data opleveren?

Veel! Nieuwe toepassingen, betere publieke dienstverlening, meer bedrijvigheid, betere kwaliteit van data. Maar ook voor de overheid zelf kan meer informatie open beschikbaar stellen veel opleveren. Er zijn onderzoeken waaruit blijkt dat ambtenaren 15 tot 20% van hun tijd bezig zijn met het zoeken naar informatie. Binnen de eigen organisatie is dat vaak al lastig, laat staan bij andere overheidsorganisaties. Het open en vindbaar maken van die informatie kan enorm veel tijdswinst opleveren. Kijk bijvoorbeeld naar wat het kost om Wob-verzoeken af te handelen.

Waarom vind jij openbaarheid eigenlijk zo belangrijk?

Ik heb heel lang in het Midden-Oosten gewerkt, onder andere bij de eerste Nationale Ombudsman in die regio. Daar merkte ik dat veel mensen het gevoel hadden dat ze een beetje bedonderd werden door de overheid. Toen kwam ik terug in Nederland. Hier is het vertrouwen in de overheid relatief groter. De noodzaak tot transparantie wordt minder urgent gevoeld en toch komt het in vele kwesties, vragen en keuzes aan op toegang tot informatie. Als kennis macht is, dan is toegang tot informatie essentieel.

“Het gaat niet vanzelf. Je begint vaak met een aantal koplopers, mensen die overtuigd zijn en graag willen.”

Welke ontwikkelingen heb jij de afgelopen jaren gezien op het gebied van open data?

Een paar jaar geleden moest ik in gesprekken nog uitleggen wat open data eigenlijk is en wat je er mee kan doen. Dat is nu minder, meer mensen weten ervan. Langzaam maar zeker komt het besef dat de vindbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van data ontzettend belangrijk is. Zo hoeft echt niet elke gemeente

Foto Sebastiaan ter Burg

“Eat your own dogfood: gebruik ook zelf open data en data.overheid.nl.”

een Open Data portaal te hebben. Als de informatie maar vindbaar is, bijvoorbeeld via data.overheid.nl. Wat de volgende stap is? Dat de overheid vooral data actief beschikbaar stelt die essentieel zijn voor de besluitvorming, zoals uitgaven en resultaten van overheidsbeleid en publieke dienstverlening. Met andere woorden: basisinformatie die we in een gezonde democratie nodig hebben om tot goed beleid, goede dienstverlening en goede verantwoording te komen.

Waar zie jij nog meer kansrijke ontwikkelingen?

Uit onderzoek van Open State blijkt dat raadsinformatie heel lastig terug te vinden is. Raadsleden kunnen hun controlerende taak beter en gemakkelijker vervullen als informatie wel op een gemakkelijke manier vindbaar is. Dat is wat we willen realiseren met Open Raadsinformatie. Voor raadsleden, maar ook voor inwoners. Zodat inwoners kunnen volgen wat er gebeurt en zich goed kunnen informeren.

Welke tip heb jij voor de weg naar meer openheid?

Het gaat niet vanzelf. Je begint vaak met een aantal koplopers, mensen die overtuigd zijn en graag willen. Daarmee ga je pionieren en kijken of je kunt opschalen. Vervolgens verspreidt het zich min of meer vanzelf. Tot aan de achterlopers gevraagd

wordt: “Goh, waarom doen jullie eigenlijk nog niet mee?” Je hebt daarnaast ook moderne wetgeving nodig. Het gaat namelijk niet vanzelf.

Wat is jouw advies aan overheidsorganisaties die met open data aan de slag willen?

Het hoeft niet in één keer goed. Je kunt een eerste stap zetten en vervolgens aanpassingen doen. Dat is ook hoe wij werken: eigenlijk met een soort startup mentaliteit. Lanceer iets en maak gebruik van de feedback die je krijgt, die is enorm waardevol! En een ander advies is: *eat your own dogfood*. Gebruik ook zelf open data en data.overheid.nl. Bekijk wat werkt, wat beter kan en ontwikkel op basis daarvan verder.

DIT ARTIKEL VERSCHEN 27 OKTOBER 2015 ONVERKORT OP OPEN-OVERHEID.NL.

Foto Quintin van der Blonk

In alle openheid werken aan transparantie

Henk Burgering en Frans de Graaf van de provincie Zuid-Holland werken aan het programma TOP: Transparante en Open Provincie. Het gaat bij TOP om de combinatie van het openbaar maken van data en documenten in samenhang met een Open Aanpak. Dat wil zeggen: netwerkend werken met alle partners van de Provincie Zuid-Holland. En die combinatie werkt goed.

Wat viel jullie op toen jullie met Open Overheid aan de slag gingen?

Frans: Dat iedereen Open Overheid anders bekijkt. De één benadrukt Open Overheid als communicatie-instrument en de ander wil Open Overheid inzetten om de bedrijfsvoering te verbeteren. De één wil met openheid economische bedrijvigheid stimuleren en de ander ziet openheid gewoon als een democratische verplichting. Ik vind het belangrijk om al die redenen goed in beeld te houden bij alles wat we bij het programma TOP doen.

Wat was jullie belangrijkste doel toen TOP van start ging?

Frans: We wilden alle gegevens van de provincie – die niet geheim zijn – openbaar maken. En dan ook zo dat hergebruik mogelijk is. Eén van de belangrijkste wapenfeiten is de publicatie van besluiten en alle achterliggende stukken van ons bestuur, het college van gedeputeerde staten. Dat was best een grote klus. En dat kwam niet zozeer door de hoeveelheid documenten,

"Intern was het een hele omslag. We hebben alle registers opengetrokken."

maar door wat dit in de organisatie teweegbracht. We moesten veel bestuurders overtuigen dat anderen én zichzelf er echt iets aan zouden hebben. Het is ons uiteindelijk gelukt om iedereen, van bestuur tot collega's, achter ons te krijgen.

Henk: Een ander wapenfeit is het openstellen van de agenda's van de gedeputeerden. We stellen niet hun hele agenda open – dit in verband met privacygevoelige informatie en veiligheid – maar we laten wel de belangrijkste afspraken zien. Hiermee komen we heel dicht bij het persoonlijke handelen van de bestuurders zelf. Doordat we onze bestuurders mee kregen, was het daarna gemakkelijker om ambtenaren te overtuigen. Dat was cruciaal. TOP begint bij de top.

Jullie werken in alle openheid aan Open Overheid. Waarom?

Frans: Als je aan transparantie werkt, dan kan het niet zo zijn dat je dat in beslotenheid doet. Deels omdat heel veel overheden er mee bezig zijn en we van elkaar kunnen leren. En deels principieel: openheid vraagt om een Open Aanpak waarbij je met anderen samenwerkt. Zo werken wij samen met de Haagse Hogeschool, de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur, de Open State Foundation en ook met het Leer- en Expertisepunt Open Overheid (LEOO). We zijn ook blij dat we met het beleidsteam Open Overheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) samenwerken; bijvoorbeeld omtrent het Actieplan Open Overheid.

Jullie voerden een beleidsregel actieve openbaarmaking in. Hoe kwam die tot stand?

Henk: We dachten eerst dat een beleidsregel niet nodig was, maar we maakten hem toch. We merkten dat we collega's vaak moesten helpen met het schrijven van stukken die vrijwel rechtstreeks gepubliceerd worden. Als een document bij ons in de workflow gaat dan moet het in principe al Wob-proof zijn: scheiden van feiten en meningen, geen commercieel vertrouwelijke zaken, etc. We maakten hier uiteindelijk een praktische werkinstructie voor. Daarnaast is ook de vraag wanneer iets Wob-proof is fundamenteel. Dat antwoord staat in de beleidsregel.

Frans: Intern was het een hele omslag. We hebben alle registers opengetrokken. Zo organiseerden we een zomerschool waar beleidsmedewerkers met hun besluitnota onder de arm een

intensieve sessie kregen waarbij ze die nota omvormden naar een publicabel stuk. Verder hebben we ambassadeurs aangewezen en flimpjes en blogs op intranet geplaatst. We weten dat we hiermee niet iedereen bereiken, maar op een gegeven moment moet je het toch doen. En als je dat doet, dan brengt dit een enorme versnelling teweeg. De collega's die zich een beetje gedeisd hielden, die moeten dan toch mee in de verandering. Cultuurverandering ontstaat dus vooral terwijl je aan je programmadoelen werkt.

Wat maakt jullie aanpak zo succesvol?

Henk: We wisten van tevoren niet of er weerstand was, dus we hebben dit eerst intern onderzocht met een aantal interviews.

We interviewden de zogeheten 'veelplegers', degenen die veel nota's schrijven. Dat is voor ons een belangrijke groep om mee te krijgen. We wilden weten waar ze tegenop zagen en welke hulp zij nodig dachten te hebben.

Frans: Verder werken we rechtstreeks onder de provinciesecretaris, een bijzonder goede plek in de organisatie. We werken daar samen met andere veranderprogramma's, zoals opgaven-

gericht werken. Vanuit deze positie overzien we de gehele provincie. We krijgen echt ambtelijke en bestuurlijke prioriteit.

Wat is jullie gouden tip om de ambtelijke en politieke top te overtuigen?

Frans: Een belangrijke succesfactor, is dat we heel goed definiëren wat we niet transparant maken en wat we wél transparant maken. We kozen ervoor om het gehele besluitvormingsproces transparant te maken en daardoor hielden we het proces zelf ook tegen het licht. Het proces werd daar efficiënter van. De ambtelijke top is vaak gevoelig voor dat soort argumenten.

DIT ARTIKEL VERSCHIEEN 20 APRIL 2017 ONVERKORT OP OPEN-OVERHEID.NL.

"We wilden alle gegevens van de provincie – die niet geheim zijn – openbaar maken."

Informatie buiten de lijntjes

COLUMN PASCALE GEORGOPOULOU

Foto Anne Reitsma

Raadsleden, bestuurders en ambtenaren weten als geen ander hoe belangrijk informatie is. Wie stapt een overleg binnen zonder zijn stukken te lezen? En neem ook die mailtjes die op het laatste moment binnenkomen, vlak voordat burgemeester & wethouders (B&W) of de raad vergaderen: je moet natuurlijk weten wat er speelt, wat op de agenda staat, wat voor- en tegenstanders ervan vinden, wat de achtergronden zijn. En ook wat er in de krant staat en op de sociale media. Je moet het weten om de juiste beslissingen voor te kunnen bereiden én te nemen.

Informatie, er is er zo veel van. Eén korreltje op het eerste vakje, twee op het tweede, vier, acht, zestien informatiegraankorreltjes op een Perzisch schaakbord. De groei is exponentieel. De weekendtas weegt slechts een iPad, maar loopt over van informatie. Maar halen gemeenten er alles uit wat erin zit? Er wordt gesproken over big data, open data, smart data, maar hoe komen wij aan relevante data? En een beetje snel!

Als griffier bestond mijn werk grotendeels uit het verwerken en openbaar maken van informatie. Van college naar raad, van intern naar extern, van de raad naar burgers: een waar informatieknooppunt. Met al mijn collega's deed ik enorm mijn best om de technologische mogelijkheden te benutten. Verbeterde websites, verbeterde zoekmachines, vergaderapp's. Wij zetten alles in om de informatie 'aan de man te brengen'. Maar als ik iemand aan de lijn had die wilde weten wat mijn raad vorig jaar besloten heeft over wijk X, schaamde ik mij. Ik voelde mij net een klantenservice. "Zullen wij samen even kijken op de website," zei ik dan. "Rechtsboven staat bestuur en organisatie. Dan klikt u op gemeenteraad en dan gaat u naar vergaderstukken. Ja, bent u er nog? Dan gaan we naar maart 2014, de vergadering van de commissie RWN. Ja, dat staat voor Ruimte, Wonen en Natuur..."

Onbegonnen werk dit... Waarom kunnen gemeenten niet ergens een postcode intypen om te zien welke besluiten betrekking hebben op een bepaalde wijk? En dan in één oog-opslag zien welke besluiten dat zijn (inclusief links naar de betreffende stukken). Of hoe het stemgedrag van de verschillende partijen was (inclusief link naar het profiel van de betreffende raadsleden en hun nevenfuncties). En een koppeling naar een agenda om te zien wanneer je hierover mag meepraten en als je op een vinkje klikt, dat je meteen bent aangemeld voor het spreekrecht, de chatfunctie, Skype, de forumdiscussie, etc. Technisch moet dit allemaal kunnen, toch?

Gemeenten lijken op ouderwetse reisbureaus. Die maakten vroeger een pdf-bestand van hun reisgids en zetten die op de website. De foto's werden mooier, de teksten beter leesbaar, de lettertypes duidelijker. Maar hoeveel mooier en duidelijker ook, een pdf is een pdf: een platte tekst. Zo doen gemeenten dat ook. Gemeenten verbeteren bestaande websites, maken ze mooier; ze verbeteren bestaande zoekmachines, maken ze sneller. Maar als je blijft doen wat je altijd al deed, krijg je wat je altijd al had.

Reisbureaus zijn intussen vele stappen verder. Hun informatie is doorzoekbaar op specifieke criteria: wifi, zwembad, ontbijt. Met de mogelijkheid om te vergelijken, de kaart te zien, foto's en video's te bekijken, een reis te bestellen, inclusief verzekering en de reis ook nog te beoordelen. En je kunt chatten met Harry van Sunweb! Zoals die reisbureaus van de platte pdf's naar interactieve websites gingen, zo zullen ook gemeenten buiten de bestaande kaders moeten denken en iets radicaal anders moeten verzinnen. Zijn open data en Open Raadsinformatie dit radicaal andere? Misschien kunnen open data ons in die richting helpen. Niet het open stellen van data op zichzelf natuurlijk, dat moeten wij sowieso doen. Maar met die beschikbare data als bouwstenen raken mensen wellicht geïnspireerd om iets te ontwikkelen. Websites, apps of platforms.

Ga je gang, zou ik zeggen, maak er wat van. Gemeenten hebben niet het monopolie op informatie en data. Wat mensen nodig hebben om maatschappelijk mee te kunnen doen en te kunnen kiezen, dat weten zij zelf het beste. Wie weet wat voor iets moois er kan ontstaan als wij de randvoorwaarden creëren. Dan krijgen wij straks ook een Harry om mee te chatten!

Pascale Georgopoulou schreef deze column als raadsgriffier van de gemeente Amstelveen. Op dit moment werkt zij als zelfstandig adviseur, onder andere als Impactanalist bij KING. In die rol is zij ook betrokken bij de pilot Open Raadsinformatie.

DEZE COLUMN VERSCHEN IN EEN LANGERE VERSIE OP OPEN-OVERHEID.NL.

Foto Quintin van der Blonk

Hoe werken we samen met een samenleving die continue in verandering is?

Eén van de actiepunten van het Actieplan Open Overheid 2016-2018 is het actiepunt *de ambtenaar als vakman in de energieke samenleving*. Joke de Vroom (programmamanager bij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)) en Mieke Visch (senior-adviseur participatie bij hetzelfde ministerie vertellen over hun ervaringen met dit actiepunt. Zo organiseerden zij werkateliers bij IenW om meer bewustzijn te creëren voor het idee van de vakman in de energieke samenleving. Hoe pak je dat aan? En wat levert het op?

"Je zit als ambtenaar middenin die tweebenigheid: de spagaat tussen de politiek die dingen wil en de buitenwereld die zich daar niet altijd mee verhoudt."

Wat zijn werkateliers precies?

Joke: De werkateliers zijn een ontdekkingsreis. Hoe gaat samenwerken met de energieke samenleving in zijn werk? En wat betekent dat voor je eigen dossier? Tijdens de driedaagse werkateliers praten alle medewerkers (van beleid) en hun leidinggevendenden met elkaar over deze vragen. We hopen dat medewerkers na afloop van de werkateliers dezelfde taal spreken en weten waar we het over hebben als het over de energieke samenleving gaat.

We zijn bijna klaar met de werkateliers. Van de 10 werkateliers volgen er nu nog twee. Na afloop van de werkateliers zijn we natuurlijk nog niet klaar. Het gedachtegoed moet 'indalen'. We zijn daarom alvast begonnen met een 'leren door doen' aanpak. Met deze aanpak ondersteunen we teams met de nieuwe manier van werken waar zij tijdens de werkateliers kennis mee maakten.

Jullie werken met de NSOB-kwadranten om het gesprek over de energieke samenleving aan te gaan, hoe precies?

Joke: Met de kwadranten van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) – de rechtmatige overheid, de presterende overheid, de netwerkende overheid en de responsieve overheid – geven we richting aan de werkateliers. Ambtenaren weten heel goed wat het betekent om een presterende overheid of rechtmatige overheid te zijn. Maar de ambtenaar in de energieke samenleving gaat veel meer richting de netwerkende en de responsieve overheid. Dit zijn vrij lege termen en het onderscheid tussen netwerken en responsief is ingewikkeld. Tijdens de werkateliers zoeken we samen met de deelnemers naar de invulling van die 'lege' termen. Wat is de responsieve samenleving? En wat heb je eraan in je werk?

Bij de werkateliers staan de begeleiders, de zogenaamde hosts, zelf in de buitenwereld. Dat is hun meerwaarde. De hosts reiken allerlei instrumenten aan, om de ontdekkingsstocht met elkaar te maken. Dat is aan de ene kant heel leuk, maar aan de andere kant is het heel spannend omdat veel mensen zoiets hebben van: "K om maar op, vertel het me maar."

Wat is de energieke samenleving dan eigenlijk?

Mieke: Er zijn best wel wat manieren om dat uit te leggen. Wat mij betreft gaat het vooral om initiatieven uit de samenleving, maatschappelijke initiatieven, maatschappelijke bedrijven. Het is een van de onderwerpen die we in de werkateliers bespreken: wat is de energieke samenleving voor jou?

Joke: Voor mij is het breder, bedrijven zijn ook onderdeel van de energieke samenleving. Als je naar de gevestigde bedrijven kijkt, zoals Shell, dan maken zij een beweging van fossiele naar de duurzame oplossingen. Ook zij zien dat ze niet in het oude patroon kunnen blijven.

Hoe gaan jullie om met weerstand?

Joke: Mensen met weerstand geven we extra aandacht. Ik ga met hen in gesprek. Vooral om te ontdekken waar het mis ging en of we hier iets aan kunnen verbeteren. Wat bijvoorbeeld voor spanning zorgde was het idee dat iedereen als responsieve overheid moet werken. Dat is natuurlijk niet zo! Elke rol is belangrijk. Het dagelijkse werk richt zich heel vaak op het politieke deel van ons werk. Kamervragen beantwoorden, nota's schrijven, etc. Daar richten we de meeste aandacht op. Niet op welke partners je bij je beleidsdossier hebt betrokken.

We zijn er voor de politiek en we zijn er om de politiek te bedienen. Tegelijkertijd willen we dat doen met de buitenwereld en dat is ingewikkeld. Je zit als ambtenaar middenin die tweebenigheid: de spagaat tussen de politiek die dingen wil en de buitenwereld die zich daar niet altijd mee verhoudt.

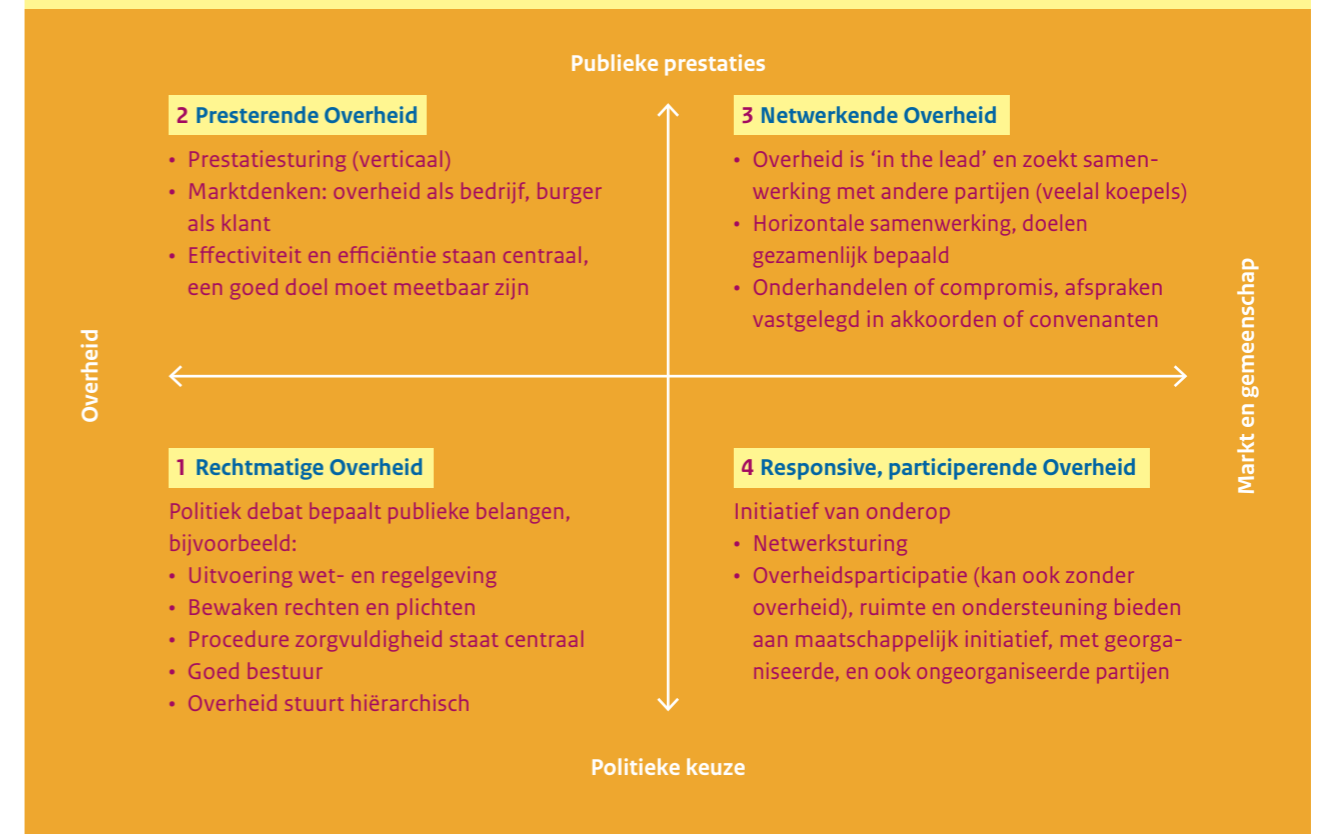
Mieke: Eén iemand in de groep zei: "Het is mijn taak om de minister goed te bedienen en dat betekent ook dat ik moet weten wat er in de buitenwereld speelt." Hij deed het doen lijken alsof dat makkelijk is, maar dat is het helemaal niet.

Hoe zorgen jullie dat het begrip van de ambtenaar in de energieke samenleving ook na de werkateliers blijft leven?

Mieke: We ontdekten dat vakmanschap verder gaat dan de werkateliers 'borgen'. Er spelen veel meer dingen en het is echt een cultuurverandering. En een paar bijeenkomsten krijgen dat niet voor elkaar. Daarom is er nu de aanpak 'versterking vakmanschap', waarbij het doel is om het gesprek gaande te houden, zodat medewerkers niet alleen tijdens de werkateliers met de energieke samenleving bezig zijn.

Joke: Een cultuurverandering duurt ongeveer vijf jaar. De beoogde aanpak is ingepland voor vier jaar (vanaf 1 januari 2017). Dus in ieder geval tot en met 2020. Dit doen we vooral door 'leren door doen'. Dus door er in de dagelijkse werkzaamheden mee bezig te zijn en medewerkers hierbij te ondersteunen. Zo zorgen we dat de verschillende NSOB-rollen – en het schakelen daartussen – steeds gemakkelijker en gebruikelijker worden. Ook nemen we het gedachtegoed van de werkateliers op in onze leerlijnen voor beleidsmedewerker. Op die manier maken ook

Rollen van de overheid in de samenwerking met de energieke samenleving

nieuwe beleidsmedewerkers kennis met de NSOB-rollen. En leren zij welke betekenis deze rollen hebben voor IenW.

Wat zijn jullie tips voor andere publieke professionals om de verbinding met de samenleving aan te gaan?

Joke: Ga niet als een kip zonder kop de samenleving in. Denk aan wat jouw opgave is en wat er rond die opgave in de buitenwereld speelt. Kijk daarbij niet alleen naar de 'natuurlijke schil' (*usual suspects*). En laat los: we hebben toch vaak een bepaald doel in ons hoofd – je zit hier natuurlijk ook om iets te realiseren – maar dat hoeft niet altijd op de manier die jij hebt bedacht. Wees nieuwsgierig en open.

Mieke: Inderdaad: wees nieuwsgierig en open. Dus ga in gesprek met je stakeholder. Dit was ook een succes tijdens de werkateliers. We hadden het onderdeel 'gast aan tafel' tijdens een diner. Deelnemers nodigden hiervoor hun eigen stakeholder uit. Dat werkte goed omdat je normaal gesproken niet echt open in gesprek gaat met je stakeholder over hoe hij of zij het ministerie ziet. Je ziet elkaar wel op bijeenkomsten, maar dan heb je altijd een vooropgesteld doel.

DIT ARTIKEL VERSCHIEEN 14 FEBRUARI 2017 ONVERKORT OP OPEN-OVERHEID.NL.

"Ik zou het mooi vinden als er met een bepaalde vanzelfsprekendheid wordt geschakeld tussen de verschillende kwadranten."

Foto Sebastiaan ter Burg

Ik doe het voor de stad, dat staat bij mij voorop

Donovan Karamat Ali is de eerste en tot nu toe enige informatiecommissaris van Nederland, bij de gemeente Utrecht.

Wat doet een informatiecommissaris?

Hoe vult hij zijn rol in en waar loopt hij tegenaan? En heeft hij al successen geboekt in het beschikbaar stellen van meer overheidsinformatie?

Jij werkt als informatiecommissaris, wat houdt dat in?

Dat klopt! Het is een nieuwe functie, die bestaat sinds de zomer van 2016, naar aanleiding van een motie van de gemeenteraad hier in Utrecht. Het was voor mij in het begin dan ook een zoektocht naar de invulling van de functie.

Je bent in Nederland ook de eerste met deze functie, toch?

Inderdaad! De functie van informatiecommissaris bestaat al wel in het buitenland. Niet op lokaal, maar op landelijk niveau. Kort gezegd houd ik me bezig met het sneller en beter beschikbaar maken van overheidsinformatie, meer informatie ook. En er zit een duidelijke proactieve en niet-juridische benadering in. Dat klinkt allemaal een beetje wollig, maar ik zie het vooral als informatie over onderwerpen die leven in de stad aanbieden op een manier die voor inwoners goed werkt. Ik doe het voor de stad, dat staat bij mij voorop.

"Als ik het signaal krijg dat wij informatie niet willen vrijgeven, dan zet ik me ervoor in om te kijken waardoor dat komt."

Hoe breng je dat in praktijk?

Ik richt me op een aantal onderwerpen, zoals Wob-verzoeken, apps, www.utrecht.nl en het klantcontactcentrum (KCC). Daar probeer ik met kleine stappen winst te boeken. We hebben binnen de gemeente bijvoorbeeld ook een Newsroom. In de Newsroom werken de disciplines publieksvoorlichting (KCC, webcare, webredactie), persvoorlichting en nieuwsanalyse nauw samen door te luisteren en monitoren. Op basis daarvan gaan we de dialoog aan, zowel reactief als proactief. Daarnaast zijn we nu bezig om kwalitatieve informatie, die het KCC krijgt, te analyseren en te verrijken. Op die manier kunnen we er waardevolle inzichten uithalen, waarmee we onze informatievoorziening en dienstverlening kunnen verbeteren.

Wat is jouw ambitie als informatiecommissaris?

Een belangrijke ambitie is om Wob-verzoeken beter doorzoekbaar te maken, zodat hergebruikers meer inzicht krijgen wat er gaande is omtrent Wob-verzoeken in Utrecht. Zodat mensen bijvoorbeeld kunnen opzoeken welke Wob-verzoeken er in 2015 over afval waren en welke Wob-verzoeken een afhandelings-termijn langer dan 14 dagen hadden. Daarmee maak je voor mensen inzichtelijker wat er al is en dat kan mogelijk leiden tot minder behoefte om een Wob-verzoek te doen. En de doelen zijn deels ook intern: van elkaar weten waar we mee bezig zijn en wat er al gedaan wordt op dit vlak. Daarnaast willen we Wob-verzoeken sneller afhandelen en zorgen dat ze in ieder geval niet ergens tussen wal en schip raken.

Heb je ook al eens moeten optreden omdat er ergens een geschil was, bijvoorbeeld omdat iemand informatie wilde van de gemeente en de gemeente dat niet wilde geven?

Het zou wel binnen mijn rol horen, denk ik, maar ik heb het tot nu toe nog niet meegemaakt. Ik denk ook dat als er ergens een signaal komt dat wij informatie niet willen vrijgeven, dat ik me er dan voor inzet om te kijken waar dat dan door komt. Soms zijn er belangrijke redenen om informatie niet te geven, zoals privacy.

Wat zijn voor jou de belangrijkste do's and don'ts voor een informatiecommissaris?

Ik begin met een *don't*: alles tegelijk willen doen. Dus wat een *do* is: focussen op een aantal dingen en daar met kleine stapjes resultaat halen. Want het is een brede functie en je kan niet alles half of een beetje doen. Een *do* is zoveel mogelijk samen met de stad doen. Dat is met name bewoners, via panels bijvoorbeeld, vragen naar wat zij vinden en waar zij belang aan hechten. Wat is

dan nog een *don't*? Ik denk dat ik moet voorkomen dat ik degene ben die 'ervan is', maar dat ik juist anderen ervan bewust moet maken dat het een gezamenlijk belang is. Ik initieer een verbetertraject, ik ben erbij betrokken en ik verbind.

Welk mandaat heb jij, als informatiecommissaris?

Feitelijk heb ik als informatiecommissaris geen mandaat om te zeggen "dit mag open". Het is nog steeds zo dat het organisatie-onderdeel, de business, verantwoordelijk is en moet aangeven wat open gaat. Daarbij speelt onze privacyfunctionaris ook een belangrijke rol. Wel ben ik een stuwende kracht, ik geef aan om welke redenen openbaarheid belangrijk is. Soms helpt het als ik een vraag van buiten krijg. Zo hadden we laatst iemand die graag de data over laadpalen voor auto's wilde hebben voor een toepassing die hij aan het maken is. Na bemiddeling is die data nu ook echt beschikbaar, dat zijn mooie resultaten.

Utrecht wordt door andere gemeenten vaak genoemd als goed voorbeeld op het gebied van open data.

Hoe komt dat denk je?

Wij hebben een gemeenteraad die er behoorlijk open en transparant in zit. Ik zeg er gelijk bij: dat helpt. De vorige gemeentesecretaris, Maarten Schurink, heeft de trend binnen de organisatie gezet als het gaat om datagedreven werken. Dat maakte mensen bewust. We zijn daarnaast ook een grote gemeente met de mogelijkheden om te investeren in innovatie. De open data coördinator en informatiecommissies spelen hierbij dus een belangrijke rol. Voor een kleine gemeente zal dat anders zijn. In de regio Utrecht hebben we sinds 2015 een open data convenant met gemeenten in de regio.

Hoe laten jullie vraag en aanbod van open data goed op elkaar aansluiten?

Daar moet je in investeren, vind ik. Dat is iets anders dan dat je zelf dingen, zoals apps en websites, gaat maken. Je moet zorgen dat je de vraag goed kent en actief ophaalt, of verkent. Dat is bij ons altijd één van de voorwaarden: je moet het met de stad doen. Wij wisten bijvoorbeeld dat er een open data community is in Utrecht met innovatielabs, mensen die bij hackathons bijeenkomen. We wisten ook wel ongeveer wie dat waren. Vervolgens hebben we moeite gedaan om dat uit te breiden.

DIT ARTIKEL VERSCHEN 16 JANUARI 2017 ONVERKORT OP OPEN-OVERHEID.NL.

Transparantie is een verlangen dat ons aan alle kanten omringt

Paul Frissen, decaan en bestuursvoorzitter van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur, en hoogleraar Bestuurskunde aan Tilburg University, staat bekend als een kritisch denker. In zijn boek ‘Het geheim van de laatste staat, kritiek van de transparantie’ gaat hij in op de onstilbare honger naar transparantie die hij om zich heen ziet. Waar komt deze honger naar transparantie vandaan, zijn we altijd gebaat bij meer openheid en hoe verhoudt dit zich tot het streven naar een Open Overheid?

Waar komt die onstilbare honger naar transparantie vandaan?

Dat was voor mij ook een grote vraag. Wat ik heb gedaan, is cultuurhistorisch nagaan waar het verlangen naar transparantie vandaan komt. Dan ga je terug naar de Griekse oudheid, altijd een goede bron. Daar blijkt dat het verlangen naar onthulling, naar weten, naar kennis eigenlijk heel diep zit, maar in de Griekse oudheid ook altijd verbonden is met gevaar.

Waarom willen we het dan toch zo graag?

Bij pleidooien voor meer transparantie bestaat altijd de veronderstelling dat als je meer weet, je de wereld beter begrijpt en ook beter kunt beheersen. Dat is echt een fundamenteel misverstand. Transparantie is op dit moment een verlangen dat ons aan alle kanten omringt, wat nu ook een ‘hoera-woord’ is. Je kunt moeilijk zeggen “Ik ben er tegen”. Dat was een belangrijke aanleiding om het boek te schrijven.

Waar komt dat misverstand vandaan?

Mijn stelling is dat de vrijheid van de burger voor een belangrijk deel gebaseerd is op zijn fundamentele recht om dingen geheim te houden voor anderen en voor de staat. Maar de paradox is, dat wil de staat dat effectief kunnen beschermen, de staat zelf ook geheimen moet hebben. Die these botst heel sterk met het streven naar transparantie.

Hoe verhoudt zich dit tot transparantie van de overheid en het streven naar een Open Overheid?

Het is evident dat het voor een goed functionerende democratie belangrijk is dat burgers veel inzicht hebben in hoe beleid tot stand komt, wat de afwegingen zijn geweest, welke keuzes worden gemaakt enzovoorts. Het is in de tweede plaats een fundamenteel recht van de burger om te weten wat anderen van hem weten. Dat geldt niet alleen voor de overheid, dat geldt ook voor bedrijven. Daar zou de positie van de burger versterkt moeten worden. Waar ik echter ernstige kanttekeningen bij heb, is dat transparantieverlangen dat daar ook weer uit blijkt. Het idee dat een wereld waarin alles te weten, te kennen en te zien is een betere wereld is.

Het merkwaardige is ook dat de overheid, als het om openbaarheid gaat, in een centrale rol wordt geplaatst. De overheid moet informatie verstrekken, de overheid moet dit, de overheid moet dat... Er zit een bestuurscentristische opvatting in. Dat vind ik ook het bezwaar van actieve openbaarmaking. Dat plaatst de overheid weer in een centrumpositie, van “Wij vertellen u wel wat wij doen”. Nee, geef burgers maar meer rechten om bij de overheid informatie te verzamelen en te halen. Daarnaast, veel van die gegevens die de overheid heeft zijn persoonsgegevens. Die komen van individuele burgers en die moeten dus geheim blijven.

Als transparantie niet dé oplossing is, wat dan wel?

Mijn stelling zou zijn dat we de macht meer moeten fragmenteren en meer moeten verbrekken. Dat er meer tegenkracht en tegenmacht moet zijn. Ja, dat vindt iedereen erg ingewikkeld. Bestuurders worden niet zo heel erg graag gehinderd. Maar het grote voordeel van het denken in termen van *checks and balances* en *countervailing powers* is dat je dat doet vanuit het idee dat door de inrichting van machten en tegenmachten,

Foto Quintin van der Blonk

controles en dergelijke je niet van tevoren hoeft te bedenken wat eruit moet komen. Het is als het ware indifferent ten opzichte van de uitkomsten. Maar het leidt tot allerlei vormen van onoverzichtelijkheid. Ja, daar kan ik verder ook niks aan doen.

“Geef burgers maar meer rechten om bij de overheid informatie te verzamelen en te halen.”

Die traditie van *checks and balances* hebben wij in Nederland helemaal niet zo. Mijn idee zou zijn dat dit sterker moet worden. Zeker door technologische ontwikkelingen wordt het enerzijds noodzakelijker, omdat er nogal wat bedreigingen op burgers afkomen daardoor. Tegelijkertijd is het voordeel dat die technologische ontwikkelingen het mogelijk maken om de burger een grotere rol te geven. Soms kan dat via het recht op transparantie, maar vaak ook kan dat door het recht op geheimhouding. Dus je moet als burger een fundamenteel

recht hebben om je gegevens uit te wissen of je geschiedenis weg te maken en eigenaar te zijn van je gegevens. Dat doen we nog veel te weinig.

In persoonlijke relaties kunnen geheimen bestaan omdat we elkaar vertrouwen, omdat we weten wat we aan elkaar hebben. Is het probleem dat we als burgers de overheid of bedrijven niet vertrouwen met onze gegevens?

Ja, maar dat vind ik zelf een buitengewoon gezonde positie. De in Nederland vrij dominante overtuiging, zowel aan de kant van wetenschappers als aan de kant van bestuurders, politici, maar ook burgers, dat de basisrelatie tussen overheid en burgers er één dient te zijn van vertrouwen, daar heb ik altijd een grote kanttekening bij geplaatst. Ook omdat we tamelijk veel instituties – de democratie, de rechtstaat, de trias politica – juist hebben omdat ze een vorm van georganiseerd wantrouwen zijn. Want machthebbers moeten worden gewantrouwd. Dat wil niet zeggen dat machthebbers slechte of amorele mensen zijn. Soms wel, meestal niet. Omdat je de macht toegedeeld hebt gekregen via verkiezingen of andere procedures, moet er op die macht scherpe controle worden uitgeoefend. Dat is ook in Nederland van groot belang.

DIT ARTIKEL VERSCHEN 13 DECEMBER 2016 ONVERKORT OP OPEN-OVERHEID.NL

Meer weten over Open Raadsinformatie?

Gemeenten gaan in een pilot de uitdaging aan om uit gesloten raadsinformatiesystemen open informatie te genereren, die voor iedereen te gebruiken is. Lees hier meer over deze pilot:

<https://depilotstarter.vng.nl/open-raadsinformatie-van-data-naar-informatie>

Wil jij ook jouw verhaal over Open Overheid delen?

open-overheid.nl/gastblog

Over het Leer- en Expertisepunt Open Overheid

Het Leer- en Expertisepunt Open Overheid is onderdeel van ICTU en werkt in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Leer- en Expertisepunt brengt vraagstukken in kaart die leven rond Open Overheid. Werk jij voor een publieke organisatie en wil je meer weten over en meer doen met Open Overheid? Neem dan contact met ons op: open-overheid.nl.

Marieke Schenk

Paul Suijkerbuijk

Ilse Ambachtsheer

Anne van de Geijn

Marnix Janssen